

Η αρχαία «Άγρα» και η νομική προστασία της

Αθήνα, 15 Ιουνίου 2010

**ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
& ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΟΣ**

Καλλιδρομίου 30 και Ζωοδόχου Πηγής, 11473 ΑΘΗΝΑ | Τηλ/φαξ 210-3823.850
Φωκίωνος Νέγρη 82, Κυψέλη Τ.Κ.113 61 ΑΘΗΝΑ, τηλ: 210-8215.946
decleris@environ-sustain.gr | www.environ-sustain.gr

Η αρχαία «Άγρα» και η νομική προστασία της

- Οι γνωμοδοτήσεις του Επιμελητηρίου Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας έχουν ως αντικείμενο την επιστημονική μελέτη της βιωσιμότητας της τιθεμένης υπό την κρίση του δημοσίας πολιτικής ή ιδιωτικής αποφάσεως, σύμφωνα με την Αρχή 18 της Διακηρύξεως της Στοκχόλμης περί της Προστασίας του Περιβάλλοντος και της Αναπτύξεως (1972).
- Η μελέτη γίνεται με την μέθοδο των Συστημάτων Μεγάλης Κλίμακος (ΣΜΚ) και συμφώνως προς τις αρχές των Επιστημών της Βιωσιμότητας (Δίκαιο Βιωσίμου Αναπτύξεως, Επιστήμη Γης-Περιβαλλοντική Επιστήμη κ.λπ.).
- Δοθέντος ότι η θεμελιώδης Αρχή της Βιωσιμότητας («Αειφορίας») κατοχυρούται τόσο στο Διεθνές Δίκαιο όσο και στο Συνταγματικό Δίκαιο, η κρίση περί της βιωσιμότητας ωρισμένης πολιτικής ή αποφάσεως συμπίπτει με την κρίση περί της νομιμότητος αυτών.

Η αρχαία «Άγρα» και η νομική προστασία της

1.

Με αίτησίν της προς το Επιμελητήριο (από 21.5.2010), η αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία MONUMENTA, έχουσα ως σκοπόν την υπεράσπιση της πολιτιστικής κληρονομίας της Χώρας, ζητεί την γνωμοδότηση του Επιμελητηρίου επί της προσηκούσης νομικής προστασίας του παριλισσίου παναρχαίου τόπου «Άγρα», πλησίον του σημερινού Αρδηπτού. Την αίτησιν συνυπογράφουν και ενδιαφερόμενοι πολίτες, μεταξύ των οποίων ο δικηγόρος κ. Ευάγγελος Καλαφάτης, ο οποίος έχει κάνει και ατομική αίτηση στην Διοίκηση.

Σε πρόσφατον από 12/3/2010 Γνωμοδότησή του, το Επιμελητήριο ησχολήθη με την νομιμότητα και βιωσιμότητα της υπό της Διοικήσεως διαχειρίσεως συναφούς αρχαιολογικής υποθέσεως, εχούσης ως εξής:

Ο παριλίσσιος λοφώδης τόπος «Άγρα», πλησίον του Ολυμπείου, της Κρήνης Καλλιρρόης, του Σταδίου και του Κυνοσάργους, αναφέρεται στις αρχαίες πηγές ως χώρος τελέσεως των Μικρών Μυστηρίων. Στην «Άγρα» δηλ. προϋπήρχε το «Μητρώον» ως πρωταρχικός τόπος λατρείας της Αρτέμιδος. Μετά την μάχη του Μαραθώνος (480 π.Χ.) και κατά τον εορτασμό της ετησίας επετείου της νίκης των Ελλήνων ετελούντο θυσίαι στον εκεί ευρισκόμενο ναό της Αρτέμιδος Αγροτέρας. Ο ναός αυτός εσώζετο ακόμη τω 1751, οπότε δύο Άγγλοι περιηγηταί (Στιούαρτ και Ρίβετ) απετύπωσαν τούτον λεπτομερώς σε σχεδιάσμά των. Επρόκειτο περί ωραιοτάτου μικρού ναού Ιωνικού ρυθμού, προσομοιάζοντος με τον ναό της Αθηνάς Νίκης. Ο ναός είχε ήδη τότε μετατραπεί σε χριστιανική εκκλησία, διά να κατεδαφισθεί αργότερα από τον εγχώριον Τούρκο Βοεβόδα προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ως οικοδομικά υλικά.

Φθίνοντας του 19ου αι., τω 1897, η Ελληνική Αρχαιολογική Εταιρεία διεξήγαγε διά του Αρχαιολόγου Α. Σκιά ανασκαφήν εις αναζήτησιν τυχόν υπολειμμάτων του αποτυπωθέντος υπό των Άγγλων ναού, καθ' ήν απεκαλύφθη το δάπεδον του ναού, τμήμα αψίδος και θραύσμα της Ζωφόρου. Καίτοι επικριθείς, ο Σκιάς επίστευεν ότι είχε εντοπίσει τον ναόν της Αγροτέρας Αρτέμιδος. Ουδέν μέτρον ερεύνης και προστασίας ελήφθη έκτοτε, μολονότι ολόκληρος ο ιστορικός λόφος Άγρας, ένθα και ο ναός, αφέθη εις την ανεξέλεγκτον δόμησιν. Μάλιστα, ακόμη τω 1962 ο άλλοτε ενιαίος τόπος των Παριλισσίων Ιερών διηρέθη με την διάνοιξη της Λεωφόρου Αρδηττού, η οποία σχεδόν «έξυσε» τον κατώτερο δόμο αναλήμματος του ναού! Εν τέλει αυτός ούτος ο ιστορικός ποταμός Ιλισσός επεχώθη καθ' ολοκληρίαν μετονομασθείς εις Λεωφόρον Καλλιρρόης! Πρόκειται, συνεπώς, περί πρωτοφανούς βεβηλώσεως σημαντικών μνημείων του έθνους.

2.

Εντός του ανωτέρω ιστορικού πλαισίου αναφέρεται και η υπό εξέτασιν υπόθεσις. Μεταξύ των πολλών οικοδομικών τετραγώνων του Αρδηττού (ή Μετς), όπως μετενομάσθη βραδύτερον η Άγρα, ενδιαφέρουν εν προκειμένω τα Ο.Τ. 53012 και 53013. Αρχικώς και δη κατά τα έτη 1956 και 1960 εχαρακτηρίσθη ως αρχαιολογικός χώρος το Ο.Τ. 53012 και εν συνεχεία (1960) εκηρύχθη τούτο απαλλοτριωτέο. Αλλά δέκα έτη βραδύτερον, και δη τω 1974, η απαλλοτρίωσις αυτή ανεκλήθη και το Ο.Τ. εκτίσθη κατά τρόπον σκανδαλώδη. Από του έτους 1964 και μέχρι του έτους 2005 εκηρύχθη επανειλημμένως η απαλλοτρίωσις του παρακειμένου Ο.Τ. 53013 χωρίς όμως να ολοκληρωθεί ποτέ αυτή, καίτοι ανεγνωρίσθη το Ο.Τ. τούτο ως αρχαιολογικός χώρος «εις μνήμην του Αρχαίου Ναού». Εις ουδέτερον των

ανωτέρω τετραγώνων ενεργήθη έκτοτε συστηματική ανασκαφική έρευνα. Απλώς στο Ο.Τ. 53013 απεφασίσθη και εξετελέσθη, δαπάναις του ΥΠ.ΠΟ., η κατεδάφιση των επ' αυτού υφισταμένων ετοιμορρόπων οικιών.

Η υπόθεσις ανήκει στην αρμοδιότητα της Γ' Εφορείας Κλασσικών και Προϊστορικών Αρχαιοτήτων, η οποία προτίθεται, μετά την ολοκλήρωση της καθαιρέσεως των κτιρίων, να προβεί εις εκσκαφικήν έρευνα όπου υπάρχουν διαθέσιμες επιχώσεις και να επανεισαγάγει την υπόθεσιν εις το ΚΑΣ (Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο) για την τελική γνωμοδότηση επί του ανωτέρω χώρου, ο οποίος *«αποτελεί τόπον όπου ίστατο το σημαντικότερο αρχαίο Αθηναϊκό Ιερό της Αρτέμιδος Αγροτέρας και συγχρόνως ένα από τα ελάχιστα εναπομείναντα τμήματα της παροχθίας περιοχής του Ιλισσού, δηλ. ενός κατ' εξοχήν ιστορικού τοπίου των Αθηνών»* (βλ. υπ' αρ. **Φ1/8/8599/28.12.2009** έγγραφο της Γ' Εφορείας Κλασσικών και Προϊστορικών Αρχαιοτήτων).

3.

Πέραν των όσων εξετέθησαν εις την ειρημένην από 12/3/2010 γνωμοδότηση του Επιμελητηρίου για την ανάγκη προστασίας του μεγίστης σημασίας ιστορικού και αρχαιολογικού χώρου της Άγρας, ισχύουν και τα ακόλουθα, και δη:

- α) Εν όψει της απαραδέκτου τύχης του υπ' αρ. 53012 Ο.Τ., ιδιαίτερα προσοχή και επαγρύπνηση πρέπει να δοθεί στην διαφύλαξη αθίκτου του ιστορικού λόφου «Άγρα» ένθα νυν το υπ' αρ. 53013 Ο.Τ.
- β) **Για την ανάγκη παροχής της προστασίας αυτής δεν είναι αναγκαίος όρος η ανεύρεση υπολειμμάτων του Ναού της Αγροτέρας Αρτέμιδος**, η οποία, άλλωστε, μπορεί εν τέλει να αποδειχθεί ανέφικτος λόγω των εκτεταμένων και σοβαροτάτων

αλλαγών που εγένοντο ανεκταί στο φυσικό ανάγλυφο της περιοχής (διανοίξεις οδών, ανέγερση κτισμάτων κ.λπ.) κατά τον μακρόν χρόνον που η περιοχή αυτή παρέμεινε απροστάτευτος. **Τα υπάρχοντα στοιχεία και τα εκ τούτων συναγόμενα κατά λογικήν ανάγκην τεκμήρια, εξαρκούν για την παροχή της οφειλομένης νομίμου προστασίας** εις την «Άγραν» ως ιστορικών, μυθολογικών και αρχαιολογικών χώρον μέγιστης σημασίας. Ιδιαίτερα προσοχή και φύλαξις πρέπει να δοθεί στα μέρη του λόφου που έχουν οικοπεδοποιηθεί και υπάρχει προσδοκία δομήσεως. Ως ελέχθη, η διαφύλαξις του ιστορικού και αρχαιολογικού λόφου Άγρας αδομήτου εσαεί δεν εξαρτάται εκ του αποτελέσματος ανασκαφών τυχόν διενεργουμένων. Διότι η διαφύλαξις αύτη προϋποθέτει οπωσδήποτε την διατήρησιν αθίκτου του ωραίου φυσικού αναγλύφου της Άγρας (βλ. και κατωτέρω).

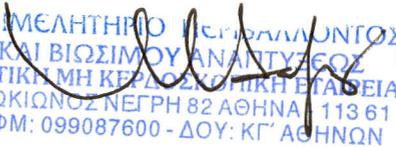
- γ) Μεθοδολογικώς η στρατηγική πρέπει να κατατείνει στην αποκατάσταση ολοκλήρου του μείζονος αρχαίου χώρου των Παριλισσίων Ιερών, τα οποία έχουν τεραστίαν σημασία για την ιστορία των Αθηνών προ της Ακροπόλεως.
- δ) Δεν θα πρέπει να λησμονείται ότι η προστασία αρχαιολογικού και ιστορικού χώρου **άρχεται από της αποκαταστάσεως και προστασίας του φυσικού του αναγλύφου**, το οποίον εις την υπό κρίσιν υπόθεση έχει κυριολεκτικώς κακοποιηθεί. Από της απόψεως αυτής προτεραιότητα δέον να έχει και η αποκατάσταση του Ιλισσού ποταμού, τουλάχιστον στο μέρος που ετελούντο οι τελετουργικοί καθαρμοί, του οποίου η επίχωσις συνιστά όχι μόνον οικολογικών έγκλημα, αλλά και ύβριν στην ιστορική μνήμη του έθνους.

- ε) Ειδικώς καθ' όσον αφορά στην κατεδάφιση κτισμάτων επί του προστατευτέου φυσικού αναγλύφου, η εναρμόνιση των εν προκειμένω εμπλεκομένων **αρμοδιοτήτων** έχει ως εξής:
1. Η επίσημος αναγνώριση της ανάγκης καθαιρέσεως κτίσματος ανήκει στο ΥΠ.ΠΟ.
 2. Η άδεια κατεδαφίσεως κτισμάτων (όπου αυτή απαιτείται) εκδίδεται από την αρμοδία πολεοδομική αρχή.
 3. Οι υλικές και τεχνικές εργασίες κατεδαφίσεως γίνονται με αποφάσεις, μέσα, τεχνικήν υποστήριξη και επίβλεψη της αρμοδίας υπηρεσίας του ΥΠ.ΠΟ. Η χρήσις μηχανικών εκσκαφών πρέπει να γίνεται μετά μεγίστης περισκέψεως και φειδούς λόγω της καταδήλου ευαισθησίας του εξόχου αναγλύφου της Άγρας.
 4. Εις ουδεμίαν των φάσεων αυτών επιτρέπεται οιαδήποτε ανάμειξις ιδιωτών αξιούντων δικαιώματα επί του προστατευτέου χώρου.
 5. Δικαιώματα και αξιώσεις ιδιωτών επιδιώκονται ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων.
 6. Από τις περιπτώσεις αυτές, πρέπει να διακριθούν παρεμβάσεις υπό προσώπων και οργανώσεων που επιχειρούνται χάριν του δημοσίου συμφέροντος. Οι ανιδιοτελείς περιβαλλοντικές και πολιτιστικές οργανώσεις ενθαρρύνονται από το σύγχρονο δίκαιο χάριν της καλύτερας προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, αναγνωριζομένου μάλιστα ατομικού δικαιώματος προς τούτο. Οίκοθεν νοείται ότι η εκδήλωσις του ανιδιοτελούς ενδιαφέροντος των φιλοπεριβαλλοντικών οργανώσεων δεν πρέπει να άγει εις παρεμπόδισιν του έργου της Διοικήσεως. Δεν πρέπει να λησμονείται ότι η ευθύνη της περιβαλλοντικής και πολιτιστικής προστασίας ανήκει στην Δημοσία Διοίκηση.

7. Οίκοθεν νοείται ότι αποφάσεις και ενέργειες τις Διοικήσεως αντικείμενες στον νόμο δέον να φέρονται ενώπιον των αρμοδίων Δικαστηρίων.

Αθήνα, 15/6/2010

Ο Πρόεδρος

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΟΣ
ΑΣΤΙΚΗ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΦΩΚΙΩΝΟΣ ΝΕΓΡΗ 82 ΑΘΗΝΑ 113 61
ΑΦΜ: 099087600 - ΔΟΥ: ΚΓ' ΑΘΗΝΩΝ

Μιχαήλ Δεκλερής